

Referaat COGG 10 april 2014

Arnold Huijgen

Hartelijk dank voor de gelegenheid om een co-referaat uit te spreken. Ik ben benaderd om vanuit het perspectief van de christelijke gereformeerde kerken op de thematiek te reageren. Daarom zal ik me ook specifiek richten op en baseren op kerkelijke documenten en de eventuele verschillen met andere kerken. Dat alles, uiteraard, met in het oog de COGG-doelstelling van het bevorderen van de eenheid, die niet uitsluit dat gezocht naar heldere markeringen van verschillen.

Ik wil in mijn bijdrage eerst ingaan op wat lijnen die collega Hoek trekt, vervolgens iets zeggen over de hermeneutische positiekeuze (al is dat wel een groot woord) in min of meer recente christelijke gereformeerde synodale rapporten. Ten derde markeer ik wat verschillen met en vragen bij het recente rapport van de gereformeerde kerken vrijgemaakt over man en vrouw in dienst van de kerk.

Reactie op referaat J. Hoek

Collega Hoek benadrukt dat het belangrijk is om hermeneutische verschillen niet de oorzaak te laten zijn van, of het excuus voor, kerkelijke verdeeldheid. Dat is een belangrijk punt. Links en rechts kun je soms nogal snel horen zeggen dat de vragen rond homoseksualiteit of die rond de vrouw in het ambt *confessionele* kwesties zouden zijn. Dat zijn deze kwesties niet per se, dat wil zeggen: niet op voorhand en per definitie. Ik bedoel daarmee niet alleen dat de confessie feitelijk niets over deze kwesties zegt (dat zou nog een tamelijk flauwe benadering zijn), maar vooral dat het nodig is, nauwkeurig naar elkaar te luisteren of de ander trouw blijft aan de Schriften of dat het gereformeerde pad wordt verlaten. We delen namelijk voor een groot deel dezelfde verlegenheid rondom deze vragen en we zijn ons er van bewust dat ieder zijn blinde vlekken heeft.

Aan de andere kant mag het gesprek ook wel scherp gevoerd worden, en moeten we ook eerlijk onder ogen durven zien of bepaalde posities nog gereformeerd mogen heten. De belijdenis aangaande de Schrift mag ook weer geen lippendienst worden, een vlag die de lading niet meer dekt. Al geldt dat dan wel voor ons allemaal: we hebben het allemaal nodig, hoe traditioneel of vernieuwend onze positie ook is, om ons te oefenen in het verstaan van de Schriften. Liever zeg ik nog: te laten oefenen, door Gods Geest namelijk.

Dat punt zou ik namelijk in reactie op het gebalanceerde verhaal van Jan Hoek wel graag willen maken: tegenover de Schriften nemen we geen toeschouwerspositie of buitenperspectief in en helpt een theorie over welke bril we opzetten, ten diepste niet, omdat het om *gehoorzaamheid* gaat. Niet om alle vragen ineens op te lossen, alsof op de weg van gehoorzaamheid alles ineens helder zou worden. Maar wel om te onderstrepen dat Gods Geest aan ons handelt door de Schriften. Ik kan mij niet ontheffen aan mijn culturele vooronderstellingen en aan het feit dat ik de Bijbel nu eenmaal lees als 21e eeuwse Westerse blanke man. Dat lost een geavanceerde hermeneutiek niet op.

Nu geloof ik niet dat collega Hoek dit direct met mij oneens is. Toch zou ik minder snel dan hij doet, spreken over het 'leggen van verbindingen tussen de gereformeerde traditie en de eigen ervaring'. Dat klinkt me nog teveel alsof ik op een afstandje kan gaan staan om de zaak te bekijken en vervolgens een brug te slaan van de ene naar de andere oever. Het is geen techniek die je onder de knie krijgt, het blijft genade. Ik zou dan ook liever blijven spreken in termen van ontvangen, gehoorzaamheid en me laten oefenen door Gods Geest. Dat biedt mijns inziens ook meer ruimte om spanningen te laten staan.

Het gaat me, kortom, om Woord én Geest. Op dit punt is de bevindelijke traditie steeds sterker geweest dan de scholastieke traditie. Met rationeel getoonzette verdedigingsmechanismen schiep de laatste een vruchtbare bodem voor schriftkritiek. Voor alle duidelijkheid: die kant zie ik Hoek zeker niet opgaan. Volgens mij zijn we het voor een belangrijk deel eens, maar ik zou dit accent sterker willen aanzetten. Met Calvijn wil ik voortdurend bedenken dat de Geest die gesproken heeft door de profeten, ook in onze harten moet doordringen.

Maar ik zou het referaat van collega Hoek onrecht doen als ik me hiertoe zou beperken. Hij schetst een spanning tussen klassieke gereformeerde hermeneutiek als leeskunde enerzijds en moderne hermeneutiek als verstaansfilosofie anderzijds. Met die spanning in gedachten gaan we naar enkele kerkelijke documenten kijken.

CGK: standpunten en ontwikkelingen

We beperken ons op dit moment tot kerkelijke standpuntbepalingen van de christelijke gereformeerde kerken. Gezien de opdracht die ik van de organisatie heb meegekregen zoek ik dus niet zozeer de discussie met individuele theologen en ook probeer ik niet zelf hermeneutische grondlijnen uit te werken. Het gaat om kerkelijke standpunten.

Als we de christelijke gereformeerde rapporten *Vrouw en ambt* uit 1998 en *Homoseksualiteit en homoseksuele relaties* uit 2013 naast elkaar leggen, vallen vooral de overeenkomsten op. Het tweede rapport verwijst in het hermeneutische hoofdstuk ook expliciet naar de hermeneutische verantwoording van het eerste rapport.[\[1\]](#)

1998

Allereerst kijken we naar 1998. Toen kwam de hermeneutiek enkel ter sprake als de formulering van leesregels en de toepassing daarvan.[\[2\]](#) Dit werd ingekaderd als onderdeel onderdeel van "de gereformeerde schriftbeschouwing" - let op het bepaald lidwoord "de". Hier wordt dus een traditionele benadering gekozen; collega Hoek zou dit waarschijnlijk 'leeskunde' noemen. Een bredere definitie van hermeneutiek, als bezinning op ons verstaan en het verstaansproces, komt niet aan de orde.

De spannendste twee van de in totaal zeven leesregels die het rapport *Vrouw en ambt* formuleert, zijn: (4) De Schrift heeft een hart en een omtrek; (5) De boodschap van de Schrift is tijdbetrokken. Bij deze punten wordt aangetekend dat het hart van de Schrift "ligt in de komst van het Koninkrijk van God en in de openbaring van Jezus Christus tot heil van de wereld".[\[3\]](#) Het rapport benadrukt wel direct dat dit geen reductie van de bijbelse

boodschap betekent. Het vijfde punt, de tijdbetrokkenheid van de Schrift, behelst dat God “zich niet op een tijdloze wijze geopenbaard [heeft], maar door in te gaan in de geschiedenis”.^[4] De vraag is natuurlijk wel, wat dat precies betekent. In het vervolg van het rapport *Vrouw en ambt* probeert men deze richtlijnen - om het eens christelijk-gereformeerd te zeggen - handen en voeten te geven.

Op de synode van 1998 diende naast het meerderheidsrapport, dat werd aanvaard, ook een minderheidsrapport, dat niet werd aanvaard. Strikt formeel zou dit dus bij behandeling van het kerkelijk standpunt buiten beschouwing kunnen blijven, maar het is inhoudelijk interessant om de discussie na te tekenen. Het minderheidsrapport zet vooral culturele aspecten en argumenten sterker aan. Ten aanzien van 1 Korinthe 14 bijvoorbeeld merkt het minderheidsrapport op dat Paulus zich aansluit bij wat in de samenleving gebruikelijk is als hij vrouwen tot zwijgen maant. Daarnaast gaat het minderheidsrapport uitvoerig in op de inhoudelijke aard van het Schriftgezag, waardoor de Schrift nooit een formele instantie mag worden en we haar niet biblicistisch mogen hanteren. Dat tweede punt lijkt mij echter geen inhoudelijk verschil met het meerderheidsrapport, dat deze inhoudelijke benadering van het Schriftgezag niet weerspreekt, maar ook niet zo uitgebreid bijvalt. Het werkelijke verschil zit in de waardering van culturele aspecten.^[5]

2013

Nu naar het rapport over homoseksualiteit uit 2013. Een kleine disclaimer: als synodelid ben ik bij de discussie over dit rapport betrokken geweest, waardoor het voor mij merkwaardig voelt om het nu te analyseren en van commentaar te voorzien. Maar toch.

Allereerst valt op dat er meer aandacht wordt geschonken aan de aard van de omgang met de Schriften. Er is merkbaar meer hermeneutische gevoeligheid, zonder dat er direct een andere theologische route wordt gekozen. In 1998 werd van “de gereformeerde Schriftbeschouwing” gesproken; in 2013 sluit men daar bij aan, met de kanttekening dat deze Schriftbeschouwing “méér is dan enkel een beschouwing, een theorie”.^[6] De Heilige Geest getuigt in onze harten dat de Schriften van God zijn en daarom zijn argumentaties omtrent de Schrift uiteindelijk niet doorslaggevend. Ik lees dit als een poging om niet alleen confessioneel, maar ook existentieel - zo u wilt: bevindelijk - over de Schriften te spreken en niet in rationalistisch vaarwater terecht te komen. Dit accent was in het meerderheidsrapport uit 1998 (en explicieter nog in het minderheidsrapport) al wel aanwezig, maar hier wordt het meer benadrukt. Dit gaat verder dan enkel ‘leeskunde’; het gaat ook om het verstaan, maar dan strikt theologisch gedacht.

Vervolgens wordt er voorzichtig omgegaan met de culturele context, waarmee rekening moet worden gehouden om misverstanden te voorkomen. Uiteraard wordt hierbij de groet met een heilige kus als voorbeeld genoemd. Die krijgt u straks dus niet, mocht u er op gerekend hebben. Maar het rapport waarschuwt ook voor te snelle conclusies dat iets cultureel bepaald is.

Al te snel worden we dan kritisch op de cultuur van toen en op de Bijbeltekst, en te weinig kritisch op de huidige cultuur. [Maar...] de Schrift laat zich niet reduceren tot een waarheid enkel voor de context daar en toen.^[7]

Ten derde wordt er dieper ingegaan op de verhouding van schepping en herschepping. Die laten zich niet tegen elkaar uitspelen. Naast het accent op de orde in de schepping treedt het accent op het Koninkrijk. Ook hier komt de verstaansproblematiek ook aan de orde, en opnieuw voluit theologisch: de zonde heeft diep ingegrepen, ook in ons verstaan. Verstaan kunnen we dus vooral in Christus, op de weg van de navolging.

Met dit laatste accent wordt niet afgeweken van de lijn van 1998, maar wordt wel enigermate een antwoord geformuleerd op de vraag naar hermeneutiek als vraag naar ons verstaan. Het antwoord daarop gaat niet over de algemene verstaansproblematiek, maar is zowel christologisch (verstaan in Christus, in de navolging) als pneumatologisch getoonzet (de Geest getuigt aangaande de Schriften).

Vrijgemaakt rapport

Vanuit de geschetste christelijke gereformeerde positie zijn de verschillen met het rapport dat op de huidige synode van GKv voorligt, gemakkelijk aan te wijzen. Culturele aspecten, inclusief het verschil tussen de cultuur daar en toen en onze huidige cultuur, krijgen in het vrijgemaakte rapport meer nadruk. Het is immers ook de veranderde maatschappelijke context die de vraag naar vrouw en ambt zo klemmend maakt. [\[8\]](#)

Op dit punt is mijn vraag, of men voldoende beducht is geweest voor het voorrang verlenen van onze context boven de context van de Schrift?

Het rapport stelt: Paulus sluit zich bij culturele gewoonten aan door te waarschuwen voor dominant gedrag van vrouwen ten opzichte van mannen, omdat dit in de toenmalige cultuur van eer en schande slecht zou werken en de voortgang van het Evangelie in de weg zou staan. Vervolgens blijkt in onze cultuur de gelijkwaardigheid van man en vrouw voorop te staan. [\[9\]](#) De beide lijnen in Paulus' argumentatie (scheppingsgegevens en orde enerzijds, imago en eer/schande anderzijds) werken daarom vandaag niet meer zo harmonieus samen als ze eerder deden. Met het oog op de geloofwaardigheid van het evangelie in onze tijd wordt vervolgens de tweede lijn vooral aangezet. Daarbij zoekt men aansluiting bij de NGK, die ook over 'geloofwaardigheid' spreekt. Men wil dat niet allereerst zien als een geloofwaardigheid voor het forum van de wereld van vandaag. Ik wil dat graag aannemen, maar toch vind ik dit merkwaardig. Hét argument om de geloofwaardigheid in het spel te brengen is immers de huidige context? Hoe kun je dan voorkomen dat culturele verschillen dermate doorslaggevend worden, dat een eventueel tegengeluid van de Schrift tegen de cultuur niet meer te onderscheiden valt?

Ik heb wel degelijk gezien dat het vrijgemaakte rapport ook noteert dat Paulus de ene keer meegaat met de bestaande cultuur en er de andere keer tegenin gaat. Hij zou dat doen met het oog op de beeldvorming bij buitenstaanders. Of dit motief voor Paulus werkelijk zó primair is, waag ik te betwijfelen. En ook vraag ik me af of die beeldvorming bij buitenstaanders werkelijk zó scherp negatief zou zijn als dit rapport stelt. Er waren immers priesteressen in allerlei godsdiensten? En juist in Korinthe was men wel wat sociale losbandigheid gewend. Zou Paulus die bij de waarschuwing tegen hoerij *niet* de beeldvorming bij buitenstaanders betreft, deze hier *wel* zo belangrijk vinden dat dit hét argument voor ons kan worden?

Maar dan gaan we al naar de inhoud. Terug naar de hermeneutiek. Liever zou ik nog wat kritischer onze culturele dispositie willen benaderen: vinden *wij* het oordeel van buitenstaanders niet té belangrijk en bestaat het gevaar dat we dat teruglezen in Paulus? En is het voor ons gewoon niet té aanstootgevend om geen vrouwelijke ambtsdragers te hebben? Met andere woorden: zit het culturele probleem niet dieper dan dat wij nu de toenmalige cultuur en de huidige cultuur met elkaar kunnen vergelijken? Getuigt de gedachtelijn dat we "waar nuttig aansluiten bij de cultuur, waar nodig kritisch ingaan op de cultuur", [\[10\]](#) niet van een naïeve visie op cultuur? Die zit immers tot in onze haarvaten? Het lijkt me dat wij ons niet zomaar aan onze eigen culturele context kunnen ontheffen om als het ware vanuit een archimedisch punt te onderscheiden wat culturele factoren zijn en wat niet.

Als het dan toch over cultuur gaat, mogen we onze allergie voor hiërarchieën ook nog wel aan de orde stellen. Wij dulden niet zo gemakkelijk dat de één een andere positie dan de ander heeft, iets exclusiever of - het allerergste - iets hoger. Want we zijn toch allemaal gelijk. Dat is specifiek een gevoeligheid van Westerse christenen; het valt je in andere christelijke culturen dan ook direct op. Een relevant punt als we 'samen met alle heiligen' willen verstaan. In de Bijbel kom je veel van dergelijke hiërarchieën tegen. Ik vind het ook ongemakkelijk, maar ik kan er zo moeilijk omheen. Moeten we dit soort gevoeligheden aan onze kant niet nadrukkelijker onder ogen zien?

Vooralsnog roept het vrijgemaakte rapport dus vooral veel vragen bij mij op. Het gesprek over die vragen moet worden gevoerd en het is goed dat bijvoorbeeld het COGG daar ruimte voor biedt. We hebben elkaar als broeders en zusters hard nodig.

Ten slotte

Het brengt me wel bij een laatste overweging. Ik kwam er op door de alles-of-niets-benadering van het vrijgemaakte rapport: alle ambten open of geen ambten open voor vrouwen. Kennelijk kan de apostel Paulus in dezelfde brief schrijven over vrouwen die profeteren en daarbij hun hoofd moeten bedekken (1 Kor. 11:5) én zeggen dat de vrouw moet zwijgen in de gemeente (1 Kor. 14:34). We zien vrouwen actief in dienst van het evangelie als diakones/dienares (Febe, Rom. 16:1) en eerder als getuigen van de opstanding, maar Jezus kiest mannen als discipelen en zendt hen als apostelen. Ik verdenk ons (of in ieder geval: mijzelf) er dan al snel van dat ik de verkeerde vragen stel als ik de ene of de andere tekst voorrang wil verlenen. Met andere woorden: de sterkste oplossing lijkt me die waarin we zowel aan de beruchte zwijgteksten recht doen, als aan de teksten over vrouwen die bidden en profeteren. Liever langer luisteren lijkt dan het devies.

Het lijkt mij het overwegen waard of we de vragen rond 'vrouw en ambt' niet van de verkeerde kant aanvliegen, via een vergelijking van visies op de positie van vrouwen. Waarom beginnen we niet aan de kant van het ambt? Onze vormgeving daarvan is niet in een blauwdruk in de Bijbel te vinden en is stellig door allerlei culturele factoren uit de vroege moderniteit gestempeld. Laten we ons niet te gemakkelijk klem zetten door de vraag naar opstelling van onze ambten? Wie weet zou een volgende conferentie wel eens aan de ambtstheologie gewijd kunnen zijn.

1. *Homoseksualiteit en homoseksuele relaties*, 12. [↵](#)
2. *Vrouw en ambt*, 42. [↵](#)
3. *Vrouw en ambt*, 43. [↵](#)
4. *Vrouw en ambt*, 44. [↵](#)

5. *Vrouw en ambt*, 115. [↵](#)
6. *Homoseksualiteit*, 12. [↵](#)
7. *Homoseksualiteit*, 13. [↵](#)
8. *Mannen en vrouwen in dienst van het evangelie*, 5: “Steeds meer wordt door kerkleden een spanning ervaren tussen de mogelijkheden voor vrouwen in het maatschappelijke leven en de in vergelijking daarmee beperkte ruimte voor vrouwen in het kerkelijke leven. Waarbij tevens spanning wordt ervaren tussen ‘de leer’, dat wil zeggen het officiële standpunt aangaande de geslotenheid van de ambten voor vrouwen, en ‘het leven’, dat wil zeggen de manier waarop vrouwen momenteel in de kerken hun gaven inzetten en daarbij ook leidinggevend en onderwijzend optreden.” [↵](#)
9. *Mannen en vrouwen in dienst van het evangelie*, 18, waarbij wordt verwezen naar Gal. 3:28. [↵](#)
10. *Mannen en vrouwen in dienst van het evangelie*, 23. [↵](#)